

**ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКА ФИЛОСОФСКА  
КУЛТУРА**

# **БЪЛГАРСКИ ФИЛОСОФСКИ ПРЕГЛЕД**

**Кн. 8/2018**

**София**

вниманието на хуманитарната общност у нас и ще бъде оценено по достойнство.

## ПОЛЕЗНА ИСТОРИЯ НА ЛОГИЧЕСКИЯ АНАЛИЗ НА ЕЗИКА И КАТЕГОРИИТЕ НА ТОЗИ АНАЛИЗ

Вихрен Бузов

Полименов, Тодор 2018, *Истина и смисъл. Категории на логическия анализ на езика*, София: УИ „Св. Климент Охридски“ /383 с./.

Монографията на Тодор Полименов представлява най-обемното и цялостно представяне на български език на актуални теми от съвременната философия на логиката и философия на езика – история на логическия анализ на езика и категориите на този анализ. Преподаването на логика и философия на езика у нас отдавна имаше нужда от публикуването на подобно цялостно изследване, което може да се използва и като учебник.

Тази монография представлява мащабен и систематичен анализ на езика на съвременната формална логика. В нея са подложени на изясняване основни понятия на логиката като „твърдение“, „условия за истинност“, „предикат“, „пропозиция“ и др., като авторът ги въвежда стъпка по стъпка на базата на анализ на конкретната практика на говорене и мислене във всекидневието и в научната дейност и с помощта на обсъждане и разбор на множество конкретни примери. Изключително добро впечатление прави и обстоятелството, че реализираният анализ не е самоцелен, а се извършва с оглед на определени критерии и ориентири като философските понятия за истина и разбиране. Изложението му за тези понятия е сред най-интересните страници в книгата. Според автора истинността не се отнася до самите изречения, а до техния смисъл. Тодор Полименов аргументира тезата, че пропозиционалното мислене е свързано с разбирането на пропозиционалния език, чрез който твърдим и обосноваваме. Думата „разбиране“ произхожда от практиката на езиковото общуване. Така той се противопоставя на идващия от традицията на Декарт възглед, че мисленето предхожда езиковата практиката. Тези епистемологични идеи се отразяват и на схващането на предмета на логиката.

Необходимо е също да се подчертае, че систематичност на анализа до голяма степен придава избраният подход – основните понятия на логическата теория биват въведени последователно, като се започва с най-общи езикови феномени като речевите актове и постепенно се навлиза във все по-големи детайли и уточнения. Оригиналноста произтича от опирането върху речевите актове и от разискването на логическите категории в определен ред. По този път се проявяват все нови и нови логически категории като тези за изречение, пропозиция, смисъл, референция, предикат, логически частици и др. Този подход интегрира методите на философската логика с тези на философията на езика.

Много положително е и обстоятелството, че в монографията не се оставя настрана въпросът за *генезиса* на практикувания в него анализ на езика. Критически са анализирани основните подходи към логическата тематика, развити във философската традиция. Независимо от задълбоченото пътуване от Аристотел към Средновековието и Новото време, възникването на съвременната логическа теория е в центъра на изследователския интерес. Тодор Полименов разглежда философската логика като философия на модерната логика, или като изясняване на нейния език, аналитична дейност за разглеждане на логическите категории. Това позволява *историческият* анализ да бъде съчетан с *предметно-теоретичен*, което е сред основните достоинства на монографията. Всяко връщане към исторически анализ е оправдано от ангажимента с определена теоретична теза. Това е свидетелство за израстване, защото в предходните публикации на Тодор Полименов определено доминира историческият подход.

Мога да отбележа, че не съм склонен да приема без уговорки свързването на предмета на логиката само с изводимостта, защото това поставя под въпрос принадлежността на темите за индукцията, модалните понятия, неформалните елементи в аргументацията. Той вижда исторически аргументи за това в третирането на прехода в логиката от учение за формите на мисленето към учение за изводимостта. Следва да се признае, че Тодор Полименов последователно отстоява тази гледна точка, а тя има и достатъчно много последователи. Все пак съм склонен да видя известно отстъпление от тази последователност в третирането на езика като *универсален посредник*, а не като изчислителна система, както би било естествено в контекста на „твърдото“ разбиране за предмета на логиката.

Бих искал да обособя като значим приносен момент в монографията експликацията на централната логическа категория в неговата интерпретация – *смисъла на изречението*. Полименов основателно защитава тезата, че тя не може да се обясни в рамките на една чисто екстензионална семантика, каквато е развитата в традицията на Л. Витгенщайн, А. Тарски, Е. Тугендхад и Д. Дейвидсън истинностно-кондиционална семантика, а би следвало да се допълни с една *интензионална семантика*, в рамките на която да бъдат разгледани отделни аспекти на изреченията. За да обоснове собствена концепция по въпроса за смисъла на едно изречение Полименов стъпва на концепциите на Г. Фреге, Р. Карнап и С. Крипке, които насочват към модалността „възможност“ и понятието за възможен свят. В този смисъл изследването поставя акцент върху разработването на категориите за смисъла на съставлящите изречението части на този „смисъл“.

Към оригиналните научни постижения в монографията отнасям също проведения анализ на историята на систематичните занимания с езика, обсъждането на разграничението между езика като действие и като система, семантическата интерпретация на логическите категории, опитите за изясняване на отношенията между понятията за смисъл и за условия за истинност, разработването на разграничението между логически просто и

съставно изречение, въведеното понятие за „елементарно изречение“, обвързването на темата за абстракцията с понятието за „интензия“ при говоренето за пропозиции и за понятия.

Сред научните резултати на Полименов бих искал да поставя успешните му усилия да представи влиянието на новаторските идеи на Фреге върху съвременните дискусии във философията на логиката. Това е постигнато не само в монографията, но и в студиите му *„Semantic and Pragmatic Aspects of Frege's Approach to Fictional Discourse“*, *„Логическата нотация на Фреге“* и *„Teile des Sinns und Teile der Bedeutung“*, публикувани през последните няколко години. Тези текстове се отличават с ясен и точен език, аргументираност и умение за разгръщане на оригинални идеи. Тяхно предимство е полемичния стил на изложения, в който не се представят окончателни решения, а се задават въпроси и се търсят отговори. Това дава възможност на читателя да съпреживее интелектуалните търсения и колебания на техния автор, да потърси допълнителни аргументи в полза на представените твърдения. Тези публикации са самостоятелно дело на зрял автор с ясни теоретични виждания и умение за провеждане на фундаментални изследвания.

Тодор Полименов убедително се утвърждава като водещ не само в мащабите на нашата научна общност изследовател на Фреге, разкриващ значението на неговите идеи за развитието на философията на логиката. Той успява да представи голямото влияние на новаторските възгледи на Фреге върху съвременните дискусии във философията на логиката.

## ИЗМЕРЕНИЯТА НА ЧОВЕШКОТО

(Един поглед към новите книги на Нонка Богомилова)

Антоанета Николова

Богомилова, Нонка 2018, (Не)Човешкото: литературно-философски ракурси,  
София: „Парадигма“ /219 с./.

Богомилова, Нонка 2018, Религията днес: между Theos и Anthropos,  
София: „Парадигма“ /197 с./.

Преди няколко години имах честта да участвам в ежегодната конференция на Европейската асоциация за изследване на религията – един от значимите международни форуми в областта на религията. Събитието беше наситено с много нови идеи, контакти и емоции. То бе събрало стотици изследователи на религията от различни държави, области на знанието и научни подходи. Един от най-важните доклади, очакван с интерес от всички, бе заключителният доклад на професор Роберто Чиприани от Университета Roma Tre (Рим, Италия). В него се правеше преглед на постиженията в областта на изследванията на религията през последните години и се набелязваха насоките на следващите търсения. Просторната и красива зала на сградата за Европейски изследвания, в самото сърце на Будапеща, бе облята от есенно слънце и препълнена с хора. Всички очакваха оценката на професора.